

РОЗДІЛ 6. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ,  
СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКАМІЖНАРОДНІ ІНДЕКСИ СТАРІННЯ  
INTERNATIONAL INDICES OF AGEING

*Узагальнено міжнародні індекси старіння. Синтетичні індекси систематизовано за критерієм географічного охоплення та часовою спрямованістю. Проаналізовано склад індексів та виявлено зумовленість вибору індикаторів логікою домінуючих цінностей у суспільстві й політиці. Запропоновано напрями вдосконалення системи національних статистичних показників у сфері старіння.*

**Ключові слова:** старіння населення, активне старіння, продуктивне старіння, працівники похилого віку, синтетичні індекси.

*Обобщены международные индексы старения. Синтетические индексы систематизированы по критерию географического охвата и временной направленности. Проанализирован состав индексов и выявлена обусловленность выбора индикаторов логикой доминирующих ценностей в обще-*

*стве и политике. Предложены направления совершенствования системы национальных статистических показателей в сфере старения.*

**Ключевые слова:** старение населения, активное старение, продуктивное старение, работники пожилого возраста, синтетические индексы.

*International ageing indices are systematized. Synthetic indices are classified by the geographic coverage and time orientation. The composition of the indices is analysed. The choice of the indicators is revealed to be conditioned by the logic of the dominant values in society and politics. Possible directions for improving the system of national statistical indicators in the field of aging are suggested.*

**Key words:** ageing population, active ageing, productive ageing, older workers, synthetic indexes.

УДК (331.582.4 + 330.59):303.223

**Кірнос І.О.**

к.держ.упр., доцент,  
докторант кафедри маркетингу  
Кременчуцький національний  
університет  
імені Михайла Остроградського

**Постановка проблеми.** Загострення проблеми глобального демографічного старіння поставило на порядок денний важливість вибору інструментарію наукового пізнання старіння та його наслідків. В останні роки спостерігається інтенсифікація зусиль учених, політиків і практиків із вироблення шляхів адаптації суспільства до наслідків старіння. Паралельно зростає увага до інструментів кількісної оцінки фінансово-економічних та соціальних ефектів старіння, ефективності політики у сфері продуктивного старіння, оцінки благополуччя осіб похилого віку (далі – ОПВ). Вірний вибір інструментарію наукового пізнання явища дає змогу фіксувати негативні сигнали, виявляти негативні тенденції на ранніх стадіях, коригувати політику. У такий спосіб вибір інструментарію наукового пізнання продуктивного старіння є актуальним завданням сьогодення.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми старіння населення привертають усе більше уваги вітчизняних дослідників. Так, О. Захарова досліджує наслідки демографічного старіння для країни та обґрунтовує потенціал людини третього віку для суспільства [1; 2]. Н. Фойгт та Ю. Канатнікова оцінюють перспективи продуктивної зайнятості осіб похилого віку [3]. О. Коломієць досліджує загрози трудоворесурсній безпеці в умовах демографічного старіння [4; 5]. У своїх дослідженнях автори здебільшого спираються на дані офіційної національної статистики. Проте відсутність у достатньому обсязі даних національної

статистики та обмеженість їх порівнянності з індикаторами міжнародних баз даних змушує площину наукових пошуків. Україна є частиною світової спільноти, але досі синтетичні показники старіння слабо представлені в роботах вітчизняних учених.

**Постановка завдання.** Метою статті є узагальнення міжнародних індексів старіння, що становлять інструментарій наукового пізнання наслідків старіння та ефективності державної політики у цій сфері.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Міжнародні рейтинги користуються популярністю і впливом. Загальним трендом є об'єднання різних показників у єдиний синтетичний індекс, що оцінює положення країни щодо інших. Старіння населення та його наслідки не стали винятком із цього тренду. Синтетичні індикатори вимірюють різні аспекти старіння: матеріальний дохід і забезпеченість ОПВ, стан їхнього здоров'я, зайнятість та рівень освіти й участь у навчанні, соціальні зв'язки, стійкість пенсійних систем та навантаження на державні фінанси. Індекси старіння публікують міжнародні організації, дослідницькі організації та НДО з різних причин та для різних цільових аудиторій. Синтетичні індекси побудовано на статистиці міжнародних організацій, таких як ОЕСР, ООН, ВООЗ, Світовий банк, МОП, ЄС, а їхньою основною метою є привернення уваги до проблематики старіння для поліпшення у сфері економіки, соціального життя й політики.

Починаючи з 2009 р. у світі спостерігається зростання кількості індексів, пов'язаних зі старін-

ням. Інструментом політичного контролю активного старіння в ЄС є Індекс активного старіння (Active Ageing Index – AAI), що був уперше опублікований у 2012 р. під час Європейського року активного старіння та солідарності між поколіннями. Цільовою аудиторією AAI є політики, а мета індексу – моніторинг питань пенсійного забезпечення, зміцнення здоров'я, продовження робочого життя й участі в суспільстві людей похилого віку. Для окремої країни індекс дає змогу оцінити ступінь використання потенціалу літніх людей, наявність мотивації й можливостей для них брати участь в економіці й суспільному житті, жити незалежно. Індекс слугує фактологічною основою для політичних програм, дає змогу проводити порівняння між країнами, виносити політичні уроки з досвіду країн – лідерів рейтингу та визначати пріоритетні галузі політичного розвитку в найближчому майбутньому [6, с. 4].

У дизайні Індексу використано визначення активного старіння, запропоноване ВООЗ. AAI є інтегральним показником, що включає 22 індивідуальних індикатори, згрупованих у чотири домени: зайнятість, соціальна участь, незалежне проживання й потенціал до активного старіння. Перші три групи індикаторів вимірюють досягнення, тоді як четверта група є мірою початкових умов для досягнення позитивних цілей активного старіння. Всі індикатори та їхній синтетичний індекс розраховуються окремо для чоловіків і жінок, а величина індексу варіюється від 0 до 100 балів.

Індикатори для розрахунку розподілені за доменими: зайнятість (чотири індикатори); участь у суспільному житті (чотири індикатори); незалежне, здорове та безпечне проживання (вісім індикаторів); можливості та середовище для активного старіння (шість індикаторів) [6, с. 15]. AAI вимірює благополуччя літніх людей і є хронологічно першим кількісним вимірником якості життя ОПВ на міждержавному рівні. У ЄС він є основним інструментом моніторингу політики активного старіння на європейському та національному рівнях. Уряди Чехії, Мальти й Польщі використовують AAI в процесі впровадження та оцінки національної політики старіння.

Незважаючи на широке застосування AAI в політичних цілях, він підпадає під критику науковців. Так, група вчених Ж. Сао Жозе, В. Тімонен, К. Амадо критикують його за обмеженість уявлення поняття активного старіння в індексі: «Незважаючи на твердження, що AAI втілює визначення активного старіння ВООЗ, лише четверту його якість відображено в індексі, а непродуктивна діяльність не представлена» [7, с. 52]. Вчені також критикують індекс за надмірну спрямованість виключно на продуктивну діяльність, відсутність у ньому індикаторів, що відображають нездорове, залежне й незахищене життя, а також

ігнорування культурних відмінностей між країнами ЄС у сфері традицій старіння.

Дозволимо собі не погодитися з авторами, оскільки AAI повністю відтворює логіку політики активного старіння, прийнятої в ЄС і націленої на підвищення рівня зайнятості ППВ. Обмеженість поняття «активне старіння» слід шукати в політиці ЄС, що трактує старіння з позицій економічного внеску і продуктивної діяльності, яка не залишає права старіти неактивно, непродуктивно. Хоча є й більш широке поняття активного старіння, яке трактують ВООЗ і ООН. Логікою політики ЄС керують економічні та утилітарні інтереси держави, що зазнає дефіциту фіскальних коштів, неоліберальні принципи й домінування економічних цінностей над соціальними.

Індекс активного старіння послужив стимулом до розрахунку ще одного глобального індексу – Global Age Watch Index, що розраховується з 2013 р. міжнародною мережею HelpAge International на основі даних ООН, Світового банку, ВООЗ, МОП, ЮНЕСКО та Gallup World Poll. У розробленні індексу взяли участь понад 40 незалежних експертів у сфері старіння, охорони здоров'я, соціального захисту та розвитку людського потенціалу. Нині індекс розраховується для 96 країн, де проживає 91% населення Землі віком 60+, але планується розширення його географії та охоплення індексом усіх держав – членів ООН.

Global AgeWatch Index переслідує три мети: виміряти та поліпшити якість життя й добробут людей похилого віку; виявити успіхи і невдачі стратегічної політики адаптації до старіння населення в усьому світі; стимулювати попит на дезагреговані за віком і статтю дані як підставу для вироблення політики щодо осіб похилого віку. Методологія, яка використовується у розрахунку Global Age Watch Index, аналогічна методології розрахунку Індексу людського розвитку ПРООН [8]. Global Age Watch Index є синтетичним і включає чотири домени і 13 індикаторів (табл. 1).

Age Watch Index дає змогу визначити відмінності між країнами, виявити позицію країни порівняно з іншими, демонструє потенційні напрями для поліпшення добробуту людей похилого віку.

У 2017 р. на Всесвітньому конгресі Міжнародної асоціації геронтології та геріатрії був представлений новий індекс, що оцінює ступінь пристосованості країни до старіння населення, – The Hartford Index of Ageing Society (Індекс старіючого суспільства). Цей індекс розроблений дослідниками зі Школи громадського здоров'я Мейлмана Колумбійського університету та Центром економічної політики й охорони здоров'я Південної Каліфорнії за підтримки фонду імені Джона Хартфорда, на честь якого й названий індекс. Індекс складається з п'яти соціальних і економічних індикаторів, що відображають статус і добробут населення похи-

Таблиця 1

## Індикатори розрахунку Global Age Watch Index

| Домен                 | Індикатор                                                             |
|-----------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| Забезпечення доходу   | 1. Покриття пенсійних доходів                                         |
|                       | 2. Рівень бідності у літньому віці                                    |
|                       | 3. Відносний добробут людей похилого віку                             |
|                       | 4. ВНД на душу населення                                              |
| Стан здоров'я         | 1. Ймовірна тривалість життя у 60                                     |
|                       | 2. Ймовірна тривалість здорового життя у 60                           |
|                       | 3. Відносне психологічне благополуччя                                 |
| Здатність             | 3.1 Активність людей похилого віку на ринку праці (рівень зайнятості) |
|                       | 3.2 Освітні досягнення людей похилого віку                            |
| Сприятливе середовище | 4.1 Соціальні зв'язки                                                 |
|                       | 4.2 Фізична безпека                                                   |
|                       | 4.3 Громадянські свободи                                              |
|                       | 4.4 Доступ до громадського транспорту                                 |

Джерело: складено за [8]

Таблиця 2

## Індикатори для розрахунку Індекса Хартфорда для суспільства, що старіє

| Домен                       | Вага  | Показник                                                                    |
|-----------------------------|-------|-----------------------------------------------------------------------------|
| Продуктивність та залучення | 0,35  | 1. Рівень зайнятості осіб 65+ (OECD, 2012)                                  |
|                             | 0,35  | 2. Ефективний вік виходу на пенсію (OECD, 2013)                             |
|                             | 0,2   | 3. Час волонтерської діяльності, 65+ (OECD, 2011)                           |
|                             | 0,1   | 4. Підвищення кваліфікації особами 55-64 років (OECD, 2007)                 |
| Благополуччя                | 0,7   | 1. Об'єктивне благополуччя: тривалість здорового життя у 65 (WHO, 2010)     |
|                             | 0,3   | 2. Суб'єктивне благополуччя: задоволеність життям для осіб 50+ (OECD, 2014) |
| Рівність                    | 0,11  | 1. Ступінь нерівності: коефіцієнт Джині (OECD, 2015)                        |
|                             | 0,11  | 2. Ризик бідності серед осіб літнього віку elderly (OECD, 2015)             |
|                             | 0,11  | 3. Продовольче забезпечення (Eurostat and USDA)                             |
|                             | 0,33  | 4. Розрив у сприйнятті здоров'я за групами доходу                           |
|                             | 0,17  | 5. Отримали $\geq$ середню освіту серед 55-64 (OECD, 2012)                  |
|                             | 0,17  | 6. Отримали $\geq$ вищу освіту серед 55-64 (OECD, 2012)                     |
| Згуртованість               | 0,34  | 1. Підтримка соціальних зв'язків (OECD, 2012)                               |
|                             | 0,23  | 2. Міжпоколінне спільне проживання для 65+ (OECD, 2012)                     |
|                             | 0,22  | 3. Міжпоколінні трансферти для осіб 65+ (NTA, 2003-2011)                    |
|                             | 0,21  | 4. Довіра до сусідів для 50+ (OECD, 2012)                                   |
| Безпека                     | 0,125 | 1. Коефіцієнт підтримки ОПВ (OECD, 2013)                                    |
|                             | 0,125 | 2. Дохід (OECD, 2015)                                                       |
|                             | 0,125 | 3. Чистий пенсійний дохід (OECD, 2015)                                      |
|                             | 0,125 | 4. Зовнішній борг уряду (%ВВП) (OECD, 2015)                                 |
|                             | 0,125 | 5. Державні видатки на довгостроковий догляд (% ВВП) (OECD)                 |
|                             | 0,125 | 6. Безпека під час самотньої прогулянки вночі (OECD, 2012)                  |

Джерело: складено за [9]

лого віку в країні, який можна відстежувати в часі й у міждержавних порівняннях.

Спочатку розрахований для 30 країн, Індекс Хартфорда використовує національні джерела даних держав зі старіючим населенням, у т. ч. США й Західної Європи. Він спрямований на вимірювання успіху країни в адаптації до старіння населення і включає 22 індикатори, згруповані у п'ять доменів: продуктивність і залученість (вимір активності на ринку праці й за його межами); благополуччя (стан здоров'я й задоволеність життям); рівність (вимір нерівності в благополуччі та еконо-

мічної забезпеченості); згуртованість (міжпоколінні й соціальні зв'язки); безпека (фінансова підтримка на пенсії та фізична безпека) (табл. 2).

Як бачимо, у цьому індексі використано багато індикаторів, аналогічних AAI і Age Watch Index: пенсійний дохід, рівень зайнятості, освіта, соціальні зв'язки. Відмінністю є домен «безпека», що включає індикатори макrorівня: коефіцієнт підтримки літніх людей, зовнішній борг уряду, державні витрати на довгостроковий догляд. Тобто відмінною рисою цього індексу від попередніх є його охоплення одночасно характеристик мікро-

рівня – рівня особистості й макrorівня – рівня держави. В додається ще один вимір благополуччя – ступінь нерівності.

Ще одним індексом, який оцінює наслідки старіння на макrorівні – рівні держави, є Global Aging Preparedness Index – Глобальний індекс готовності до старіння (далі – GAP Index), розроблений Ініціативою глобального старіння Центру міжнародних досліджень.

Мета індексу GAP полягає в оцінці прогресу, досягнутого країнами в усьому світі в процесі підготовки до глобального старіння. Індекс охоплює 20 країн, у тому числі більшість великих розвинених країн і низку економічно важливих ринків, що розвиваються, а його прогнози простягаються до 2040 р. Загальний індекс GAP складається з двох окремих субіндексів: індексу фінансової стійкості та індексу достатності доходів.

Індекс фінансової стійкості починається з розгляду прогнозів державних витрат на допомогу зі старості включно з пенсіями та витратами на медицину. Далі він урахує відмінності у фінансовому дефіциті внаслідок зростання навантаження на населення працездатного віку, який країнам доведеться долати шляхом підвищення податків, скорочення інших витрат або запозичуючи кошти. Індекс також урахує залежність літніх людей від державних пенсій у різних країнах, що може бути вирішальним чинником у визначенні ступеня політичної складності проведення нових реформ, пов'язаних зі скороченням витрат.

Індекс адекватності доходів відстежує тенденції в рівні життя ОПВ порівняно з рештою населення у кожній країні на основі прогнозів, які враховують зміни в програмах соціального забезпечення, приватних пенсійних планах і участі ОПВ у робочій силі. Він також включає показники, які вимірюють надійність державних систем соціального захисту для ОПВ і мереж неформальної сімейної підтримки, які відіграють вирішальну роль у забезпеченні захисту на пенсії в багатьох країнах, що розвиваються, й у деяких розвинених країнах [10, с. 4]. Зауважимо, що цей індекс більш спрямований на оцінку майбутнього стану державних фінансів та пенсійних доходів ОПВ, ніж поточної ситуації. Показники, що

характеризують фінансовий стан ОПВ, у цьому контексті використані для політичного контролю над рівнем бідності даної частини населення і прогнозування політичних наслідків погіршення фінансового становища ОПВ.

Стан продуктивного старіння в країні вимірює PwC Golden Age Index, розроблений консалтинговою компанією PriceWaterhouseCoopers і який розраховується щорічно для 35 країн ОЕСР. Індекс показує ступінь використання потенціалу ОПВ і включає розрахунок показників їхньої участі на ринку праці й у навчанні. Для розрахунку PwC Golden Age Index використовуються індикатори ринку праці, зважені відповідно до ступеню їхньої значущості (табл. 3)

Global Retirement Index (GRI) спрямований на оцінку фінансової забезпеченості й захищеності пенсіонерів із розвинених країн і порівняння пенсійної політики. GRI є багатовимірним індексом, розробленим Natixis Investment Managers і CoreData Research, і складається з 18 індикаторів, згрупованих у чотири субіндекси: здоров'я, фінанси на пенсії, якість життя, матеріальний добробут. Чотири тематичні індекси охоплюють ключові аспекти добробуту під час виходу на пенсію: матеріальні кошти для комфортного проживання; доступ до якісних фінансових послуг для збереження економічної цінності й максимізації доходу; доступ до якісних медичних послуг; чисте й безпечне середовище. Субіндекси дають уявлення про те, які конкретні характеристики сприяють поліпшенню або погіршують становище кожної країни. Індекс розраховується для 43 країн, що включають розвинені країни ОЕСР і країни БРІК (Бразилія, Росія, Індія та Китай) [12]. Natixis Global Retirement Index використовує індикатори добробуту для всього населення, не тільки для ОПВ. Наприклад, він вимірює загальний інвестиційний клімат і якість державних установ, які відсутні в більшості інших індексів.

Оцінку стійкості й якості національних пенсійних систем проводить також Melbourne Mercer Global Pension Index – Глобальний пенсійний індекс, розроблений у партнерстві Австралійським центром фінансових досліджень (ACFS) і глобальною кон-

Таблиця 3

**Індикатори для розрахунку PwC Golden Age Index**

| Показник                                                     | Варі |
|--------------------------------------------------------------|------|
| Зайнятість осіб 55–64                                        | 40 % |
| Зайнятість осіб 65–69                                        | 20 % |
| Гендерний дисбаланс у зайнятості, жінки/чоловіки віком 55–64 | 10 % |
| Частка неповної зайнятості серед осіб віком 55–64            | 10 % |
| Повна зайнятість 55–64-річних відносно до 25–54-річних       | 10 % |
| Середній ефективний вік виходу з ринку праці                 | 5 %  |
| Участь у навчанні: відношення 55–64-річних до 25–54-річних   | 5 %  |

Джерело: складено за [11]



салтинговою компанією Mercer. Цільовою аудиторією індексу є урядові планувальники й учені, які вивчають пенсійні системи. Індекс розраховується для 30 країн і включає 40 індикаторів, згрупованих у три субіндекси: достатність, стійкість і цілісність пенсійних систем (табл. 4).

Таблиця 4

**Складники Melbourne Mercer  
Global Pension Index**

| Субіндекс   | Вага | Індикатори                                                                                                          |
|-------------|------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Достатність | 40%  | – Виплати<br>– Дизайн системи<br>– Заощадження<br>– Податкова підтримка<br>– Володіння житлом<br>– Активи зростання |
| Стійкість   | 35%  | – Пенсійне покриття<br>– Загальні активи<br>– Внески<br>– Демографія<br>– Державний борг<br>– Економічне зростання  |
| Цілісність  | 25%  | – Регулювання<br>– Управління<br>– Захист<br>– Комунікація<br>– Витрати                                             |

Джерело: складено за [13, с. 5]

Залежно від показників індексу кожній країні присвоюється категорія, яка характеризує стійкість пенсійної системи (табл. 5).

Aegon Retirement Readiness Index – Індекс готовності до пенсії, заснований на даних онлайн-опитування 16 тис. респондентів із 15 країн, чим значно відрізняється від інших індексів, що використовують дані національних статистичних служб, державних департаментів або НГО. Індекс розрахований компанією зі страхування життя Aegon та оцінює рівень обізнаності про пенсії та ощадну поведінку за шкалою від 0 до 10 балів. Індекс ґрунтується на шести питаннях, які вимірюють: 1) особисту відповідальність за дохід на пен-

сії; 2) рівень поінформованості про необхідність фінансового планування на пенсію; 3) фінансова спроможність/розуміння фінансових причин планування пенсії; 4) пенсійне планування; 5) фінансова підготовленість до пенсії; 6) заміщення доходу – рівень прогнозованого заміщення доходу. Поряд із цими питаннями поставлено питання, що оцінює ощадну поведінку, згідно з якою виділяють п'ять типів особистостей: звичних до заощаджень, тих, хто випадково заощаджує, тих, хто заощадив у минулому, тих, хто прагне до заощаджень, і тих, хто не заощаджує [14].

Важливість проблеми старіння, як національного, так і регіонального, підтверджується появою окремих статистичних тематичних вибірок, що вимірюють рівень зайнятості ППВ і благополуччя ОПВ узагалі. Так, у країнах ОЕСР ведеться окреме Табло працівників похилого віку, дані якого вибрані з баз даних і регулярних звітів ОЕСР. У США для поліпшення доступу до інформації щодо населення літнього віку та поліпшення якості статистичної інформації був створений Федеральний міжвідомчий форум зі статистики старіння, який об'єднує Національний інститут старіння, Національний центр статистики здоров'я й перепису населення, Бюро статистики ринку праці, Центрів послуг Medicare і Medicaid, Департамент будівництва та міського розвитку та інші агенції [15]. Результатом роботи даного міжвідомчого форуму є статистичний аналітичний звіт Older Americans: Key Indicators of Well Being, який включає 41 індикатор, згрупований у такі доменти: населення, економіка, стан здоров'я, ризики здоров'я й поведінка, охорона здоров'я, середовище й оточення [16].

У США з 2012 р. Інститут Мілкена й Центр майбутнього з проблем старіння розраховують індекс Best Cities for Successful Aging – «Кращі міста для успішного старіння». Індекс оцінює комфортність проживання в містах для ОПВ із дев'яти позицій: загальна зручність для життя, охорона здоров'я, здоров'я, умови проживання, зайнятість, освіта, транспорт і зручність, залучення у спільноти. Кожна

Таблиця 5

**Класифікація стійкості пенсійних систем в індексі Melbourne Mercer Global Pension Index**

| Клас | Розмір індексу | Опис                                                                                                                                                                                                 |
|------|----------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| A    | >80            | Першокласна надійна система пенсійного забезпечення, яка забезпечує хороші виплати, є стійкою і має високий рівень цілісності                                                                        |
| B+   | 75-80          | Система, яка має надійну структуру, багато хороших рис, але існують певні сфери для вдосконалення, що відрізняє її від системи A                                                                     |
| B    | 65-75          |                                                                                                                                                                                                      |
| C+   | 60-65          |                                                                                                                                                                                                      |
| C    | 50-60          | Система, яка має деякі хороші риси, але також має серйозні ризики та/або недоліки, які потрібно усунути. Без цих поліпшень можна поставити під сумнів її ефективність та/або довгострокову стійкість |
| D    | 35-50          | Система, яка має деякі бажані риси, але також має основні недоліки та/або упущення, які потребують вирішення. Без цих поліпшень його ефективність та стійкість викликають сумніви                    |
| E    | <35            | Слабка система, яка може бути на ранніх стадіях розвитку або відсутня                                                                                                                                |

Джерело: складено за [13, с. 6]

з категорій включає кілька індикаторів, а індекс 2017 р. ґрунтується на 83 індикаторах [17, с. 58]. Ідеологічною основою індексу є концепція міста, комфортного для старіння (age-friendly city), запропонована ВООЗ, згідно з визначенням якої місто, комфортне для старіння, – «це місто, у якому політика, послуги, оточення і структури підтримують і дають змогу людям старіти активно» [18, с. 5].

Національним індексом старіння Австралії є Senior Sentiment Index, що оцінює суб'єктивне благополуччя австралійців 50+. Індекс ґрунтується на самооцінці 11 суб'єктивних показників у сфері фінансів, здоров'я, благополуччя й доповнюється прогнозними індексами, які оцінюють дані категорії через п'ять років [19]. Аналіз індексу протягом кількох років дає змогу оцінити зміни благополуччя ОПВ унаслідок зміни урядів, політичних змін і зовнішніх шоків.

Підсумовуючі, можна констатувати зростання інтересу до вимірювання різних аспектів старіння як на рівні особистості, так і на рівні державних фінансів та пенсійних систем. Зазначимо, що, крім об'єктивних економічних показників, до складу багатьох індексів входять індикатори суб'єктивного благополуччя ОПВ – суб'єктивні оцінки якості життя, доходів, благополуччя і здоров'я. Зростання популярності суб'єктивних оцінок у політичних рішеннях пов'язане з усвідомленням ролі людини в економіці, розвитком інформаційного суспільства та посиленням впливу громадянського суспільства в державній політиці та

суспільних процесах. У такий спосіб домінуючі в суспільстві цінності відображаються в індикаторах і системах виміру.

Класифікувати міжнародні індекси можна за різними критеріями, один з яких – географічне охоплення (табл. 6).

Іншим критерієм класифікації можна вибрати спрямованість індексу на визначення благополуччя поточних поколінь ОПВ або орієнтацію на майбутнє та оцінку вірогідних наслідків старіння у майбутньому.

Так, до першої групи показників, індексів поточного стану, можемо віднести Global AgeWatch Index, Active Ageing Index, Hartford Index of Ageing Societies, PWC Golden Age Index.

До групи показників, що оцінюють майбутні наслідки старіння, входять показники Global Age Preparedness Index, Natixis Global Retirement Index, Melbourne Mercer Global Pension Index, Aegon Retirement Readiness Index.

Україну не оминув глобальний тренд старіння населення. До того ж вона входить до тридцяти найбільш старих країн світу. Згідно з національним демографічним прогнозом, до 2025 р. частка осіб віком 60+ становитиме 25 % загальної кількості населення, віком 65 років і старше – 18,4 %, у 2030 р. – понад 26% і понад 20 % відповідно [20]. Отже, кожен четвертий громадянин України буде у віці 60+. Проте в національній статистиці вагомість цієї частки населення не відображена. В Україні відсутні окремі статистичні бази даних щодо осіб

Таблиця 6

**Міжнародні індекси старіння**

| Назва індексу                                        | Охоплення                       | Характеристика                                                              |
|------------------------------------------------------|---------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|
| <b>Глобальні</b>                                     |                                 |                                                                             |
| Global AgeWatch Index                                | 96 країн світу, у т. ч. Україна | Оцінка якості життя ОПВ та ефективності державної політики старіння         |
| Global Age Preparedness Index                        | 20 країн                        | Прогрес країн у підготовці до старіння                                      |
| Hartford Index of Ageing Societies                   | 18 країн ОЕСР                   | Благополуччя ОПВ та успіх країн у адаптації до старіння                     |
| PWC Golden Age Index                                 | 35 країн ОЕСР                   | Стан продуктивного старіння: рівень участі ОПВ у ринку праці                |
| Natixis Global Retirement Index                      | 43 країни (ОЕСР та БРІК)        | Оцінка фінансової забезпеченості та захищеності пенсіонерів                 |
| Melbourne Mercer Global Pension Index                | 30 країн                        | Стійкість пенсійних систем країн світу                                      |
| Aegon Retirement Readiness Index                     | 15 країн                        | Готовність до пенсії – рівень пенсійної обізнаності та поведінка заощаджень |
| <b>Регіональні</b>                                   |                                 |                                                                             |
| Active Ageing Index                                  | 28 країн ЄС                     | Благополуччя ОПВ та можливості для активного старіння                       |
| <b>Національні</b>                                   |                                 |                                                                             |
| Older Americans: Key Indicators of Successful Ageing | США                             | Оцінка благополуччя ОПВ                                                     |
| Best Cities for Successful Aging                     | США                             | Рейтинг міст, комфортних для старіння                                       |
| Senior Sentiment Index                               | Австралія                       | Благополуччя осіб 50+ та прогноз на 5 років                                 |

Джерело: складено автором

похилого віку як, наприклад, у США та країнах ОЕСР. Обстеження благополуччя та самопочуття домогосподарств похилого віку проводяться несистематично. Окрема інформація щодо громадян віком 60+ висвітлюється у статистичному щорічнику «Соціальний захист населення», де зібрана інформація щодо пенсійного забезпечення, надання державної соціальної допомоги, кількості інвалідів. Цей збірник відображає дефіцитну модель старіння та погляд на ОПВ як на категорію нужденних та тих, що потребують допомоги. Проте ОПВ є не тільки отримувачами пенсії та допомоги, вони працюють навіть у пенсійному віці, дехто з них навчається та підвищує кваліфікацію. Інформація щодо зайнятості ОПВ надана в загальних даних зайнятості й безробіття населення. Тип зайнятості – повна або часткова – не уточнюється. Отже, з огляду на вагомість частки населення віком 60+ у структурі населення України вважаємо за доцільне ведення окремих баз даних щодо ОПВ, які б відображали рівень їхньої економічної активності, тип зайнятості, участь у навчанні та підвищенні кваліфікації, суб'єктивне благополуччя та самопочуття. Така інформація є необхідною для прийняття управлінських рішень та державного планування національної політики старіння.

#### Висновки з проведеного дослідження.

По-перше, протягом останнього десятиріччя спостерігається активний розвиток показників вимірювання аспектів старіння та ефективності державної політики у цій сфері, що зумовлено загостренням демографічної ситуації у світі та зростанням частки ОПВ у структурі населення як розвинених країн так і тих, що розвиваються. З'являються нові синтетичні індекси, що оцінюють благополуччя осіб старшого віку, їхнє здоров'я, фінансову забезпеченість на глобальному, регіональному та національному рівнях. Індекси публікують міжнародні організації, дослідницькі інститути та НДО для різних цільових аудиторій. Основною метою індексів є привернення уваги світової спільноти до проблем старіння, поліпшення якості життя осіб похилого віку, контролю фінансових та пенсійних систем національних держав.

По-друге, показники вимірювання, що включено в розрахунок індексів, відображають домінуючі в суспільстві цінності та політичні принципи. Політична ціль активного старіння відображена через присутність майже в усіх індексах індикаторів економічної активності ОПВ, їхньої участі в навчанні (Active Ageing Index, PWC Golden Age Index, Global Age Watch index, Hartford Index of Ageing Societies, Global Age Preparedness Index). Загроза стійкості фінансових систем та систем пенсійного забезпечення, що викликана зростанням частки осіб пенсійного віку, знайшла відображення у спробах вимірювати та прогнозувати фінансове наванта-

ження та дефіцит бюджету, рівень та достатність пенсійних виплат, готовність населення до пенсії та наявність пенсійних заощаджень (Natixis Global Retirement Index, Melbourne Mercer Global Pension Index, Aegon Retirement Readiness Index). Усвідомлення ролі людини в економіці, розвитку інформаційного суспільства та посилення впливу громадянського суспільства в державній політиці та суспільних процесах проявляється у включенні суб'єктивних оцінок благополуччя та якості життя до синтетичних індексів старіння.

По-третє, в Україні, незважаючи на значну частку населення старшого віку в структурі населення, не ведеться окремої статистики щодо цієї вікової групи. Пропонується виокремлення статистичних даних щодо зайнятості та навчання ОПВ у бази даних осіб старшого віку за аналогією зі США та ОЕСР. Також доцільно систематично проводити обстеження суб'єктивного благополуччя ОПВ – самопочуття та сприйняття якості життя особами старшого віку для підвищення ефективності рішень у національній політиці старіння.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Захарова О.В. Демографічне старіння населення: наслідки та перспективи для України. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2018. № 9(37). С. 11–15.
2. Захарова О.В. Потенціал людини третього віку для суспільства. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». 2018. № 49. С. 26–33.
3. Фойгт Н.А., Канатнікова Ю.О. Сучасний стан продуктивної зайнятості у старшому віці як відображення ефективності політики активного старіння в Україні та країнах Європейського Союзу. Проблеми старения и долголетия. 2016. Т. 25. № 4. С. 571–584.
4. Коломієць О.О. Демографічні імперативи політики збереження трудових ресурсів потенціалу та шляхи активізації його резервів в Україні. Стратегічні пріоритети. 2012. № 3. С. 46–55.
5. Коломієць О.О. Мінімізація загроз трудових ресурсній безпеці, зумовлених старінням робочої сили. URL: [http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/trudo\\_bezpeka-45cdd.pdf](http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/trudo_bezpeka-45cdd.pdf).
6. Active Ageing Index 2014: Analytical Report/ Asghar Zaidi, David Stanton. UNECE / European Commission, 2015. URL: [https://ec.europa.eu/eip/ageing/library/2014-active-ageing-index-aai-analytical-report\\_en](https://ec.europa.eu/eip/ageing/library/2014-active-ageing-index-aai-analytical-report_en).
7. A critique of the Active Ageing Index / J. São José, V. Timonen, C. Amado et al. Journal of Aging Studies. 2017. Vol. 40. P. 49–56.
8. Global AgeWatch Index 2015 Methodology update. HelpAge International, 2015.
9. Rowe J. Measuring the Adaptation of Countries to Societal Aging. URL: <https://med.stanford.edu/content/dam/sm/phs/documents/Aging-Society-Index-Stanford-feb-21-2018.pdf>.
10. The Global Aging Preparedness Index. Second edition / R. Jackson, N. Howe, T. Peter. Washington:

Center for strategic and international studies, Jackson National Life Insurance Company, 2013. 72 p.

11. PWC Golden Age Index. Unlocking potential \$3,5 trillion prize from longer working lives. PricewaterhouseCoopers LLP, 2018. 60 p.

12. Natixis Investment Managers. 2017 Global Retirement Index. An in-depth assessment of retirement security in the developed world. URL: <https://www.im.natixis.com/us/resources/2017-global-retirement-index>.

13. Mercer. Melbourne Mercer Global Pension Index, Australian Centre for Financial Studies. Melbourne, 2017. 80 p.

14. Aegon. Successful Retirement – Healthy Aging and Financial Security. The Aegon Retirement Readiness Survey 2017. URL: <https://www.aegon.com/siteassets/research/2017-retirement-survey/retirement-readiness-survey-2017.pdf>.

15. Agingstats. History of the forum. URL: <https://agingstats.gov/about.html>.

16. Federal Interagency Forum on Aging-Related Statistics. Older Americans 2016: Key Indicators of Well-Being. Federal Interagency Forum on Aging-Related Statistics. Washington, DC: U.S. Government Printing Office, August 2016.

17. Kubendran S., Soll L. Best Cities for Successful Ageing 2017. Milken Institute, Center for the Future of Ageing, 2017. 82 p. URL: <https://assets1c.milkeninstitute.org/assets/Publication/ResearchReport/PDF/Best-Cities-for-Successful-Aging-2017.pdf>.

18. Global Age-friendly Cities: A Guide/ World Health Organization. Geneva, 2007. 82 p.

19. National Seniors Australia. 4th Seniors Sentiment Index. A report by National Seniors Australia and Challenger. Brisbane: National Seniors Australia, 2016. 28 p. URL: [https://nationalseniors.com.au/system/files/09162059CRP\\_SeniorsSentimentIndex\\_CorporateReport\\_R2.pdf](https://nationalseniors.com.au/system/files/09162059CRP_SeniorsSentimentIndex_CorporateReport_R2.pdf).

20. Демографічні тенденції в Україні потребують комплексного підходу на державному рівні/Офіційний веб-сайт Мінсоцполітики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/14711.html>.

## REFERENCES:

1. Zakharova O. (2018). Demografichne starinnya naselennya: naslidky ta perspektyvy dlya Ukrainy [Demographic ageing of the population: consequences and prospects for Ukraine]. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiya". Seriya "Ekonomika"*, Vol 9 (37), pp. 11-15. (in Ukrainian)

2. Zakharova O. (2018). Potentsial lyudyny tret'oho viku dlya suspil'stva [Human potential of the third age for the society]. *Zbirnyk naukovykh prats' Cherkas'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, Vol.49, pp. 26–33. (in Ukrainian)

3. Foygt N., Kanatnikova Yu. (2016). Suchasnyy stan produktyvnoyi zaynyatosti u starshomu vitsi yak vidobrazhennya efektyvnosti polityky aktyvnoho starinnya v Ukraini ta krayinakh Yevropeys'koho Soyuzu [Current status of productive employment in older age as a reflection of the effectiveness of policies active ageing in Ukraine and European Union], *Problemy stareniya i dolgoletiya*, Vol.25 (4), pp.571-584. (in Ukrainian)

4. Kolomiets O. (2012). Demografichni imperatyvy polityky zberezheniya trudoresurnoho potentsialu ta shlyakhy aktyvizatsiyi yoho rezerviv v Ukraini [Demographic imperatives of preserving labor resources potential and ways of activating its reserves in Ukraine]. *Stratehichni priorytety*, Vol.3, pp.46–55. (in Ukrainian)

5. Коломієць О. О. Мінімізація загроз трудоресурсній безпеці, зумовлених старінням робочої сили [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/trudo\\_bezpeka-45cdd.pdf](http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/trudo_bezpeka-45cdd.pdf).

6. Zaidi A., Stanton D. (2014). Active Ageing Index 2014: Analytical Report. UNECE/ European Commission, 2015. Available at: [https://ec.europa.eu/eip/ageing/library/2014-active-ageing-index-aai-analytical-report\\_en](https://ec.europa.eu/eip/ageing/library/2014-active-ageing-index-aai-analytical-report_en).

7. São José J., Timonen V., Amado C. et al (2017). A critique of the Active Ageing Index. *Journal of Aging Studies*, Vol. 40, pp.49–56.

8. Global AgeWatch Index 2015 Methodology update. HelpAge International, 2015. 9. Rowe J. Measuring the Adaptation of Countries to Societal Aging. Available at: <https://med.stanford.edu/content/dam/sm/phs/documents/Aging-Society-Index-Stanford-feb-21-2018.pdf>.

10. The Global Aging Preparedness Index. Second edition/ R. Jackson, N. Howe, T. Peter. Washington: Center for strategic and international studies, Jackson National Life Insurance Company, 2013.

11. PWC (2018). Golden Age Index. Unlocking potential \$ 3,5 trillion prize from longer working lives. PricewaterhouseCoopers LLP, 2018.

12. Natixis Investment Managers. 2017 Global Retirement Index. An in-depth assessment of retirement security in the developed world. Available at: <https://www.im.natixis.com/us/resources/2017-global-retirement-index>.

13. Mercer (2017). Melbourne Mercer Global Pension Index, Australian Centre for Financial Studies. Melbourne, 2017.

14. Aegon (2017). Successful Retirement – Healthy Aging and Financial Security. The Aegon Retirement Readiness Survey 2017. Available at: <https://www.aegon.com/siteassets/research/2017-retirement-survey/retirement-readiness-survey-2017.pdf>.

15. Agingstats. History of the forum. Available at: <https://agingstats.gov/about.html>.

16. Federal Interagency Forum on Aging-Related Statistics. Older Americans 2016: Key Indicators of Well-Being. Federal Interagency Forum on Aging-Related Statistics. Washington, DC: U.S. Government Printing Office. August 2016.

17. Kubendran S. (2017). Best Cities for Successful Ageing 2017. Milken Institute, Center for the Future of Ageing, 2017. Available at: <https://assets1c.milkeninstitute.org/assets/Publication/ResearchReport/PDF/Best-Cities-for-Successful-Aging-2017.pdf>

18. Global Age-friendly Cities: A Guide/ World Health Organization. – Geneva, 2007. – 82 p.

19. National Seniors Australia (2016). 4th Seniors Sentiment Index. A report by National Seniors Australia and Challenger. Available at: [https://nationalseniors.com.au/system/files/09162059CRP\\_SeniorsSentimentIndex\\_CorporateReport\\_R2.pdf](https://nationalseniors.com.au/system/files/09162059CRP_SeniorsSentimentIndex_CorporateReport_R2.pdf).

20. Демографічні тенденції в Україні потребують комплексного підходу на державному рівні/Офіційний веб-сайт Мінсоцполітики [Електронний ресурс]. – Доступно з: <https://www.msp.gov.ua/news/14711.html>.



**INTERNATIONAL INDICES OF AGEING**

The purpose of the article is to synthesize international aging indices as a scientific research tool and public policy control instrument in the area of ageing and its implications.

The composition of the synthetic indices is analysed. It is revealed that the choice of indicators is caused by the prevailing values in society and dominating politic principles in public policy. The political aim of active ageing is reflected in the presence of indicators on older workers' participation in employment and training. Active Ageing Index, PWC Golden Age Index, Global Age Watch index, Hartford Index of Ageing Societies, Global Age Preparedness Index include these indicators. The threat of ageing population implications for the sustainability of pension systems and public finances is reflected in the emergence of Natixis Global Retirement Index, Melbourne Mercer Global Pension Index, Aegon Retirement Readiness Index. These indices measure the sustainability of pension systems, elderly awareness about retirement, estimate the savings behaviour and financial readiness for the retirement of the citizens in different countries. Rising importance of the human capital, development of the information society and strengthening the influence of civil society in public policy is reflected in the inclusion of subjective well-being and quality of life indicators into the composition of the synthetic aging indices.

Ukraine is one of the thirty oldest countries in the world. According to the national demographic forecast, by 2025, the share of the elders aged 60+ will be 25% of the population, in 2030 – more than 26%. National statistical databases do not reflect the significance of the elderly in the population structure. There are none separate statistic scoreboards for an aging population as, for example, "Older workers scoreboard" in OECD or "Older Americans" in the USA. The surveys of the aging households are rare and unsystematic in national statistical practice. In Ukraine, statistical data on older people is available in the statistical yearbook "Social Protection of the Population" where the information is given on the number of retirees, the level of pension benefits, the number of disabled and needy for government support. These data reflect the deficit model of aging, and older persons are regarded as dependent and needy.

The author proposes to create a separate statistical database on the older people, which would reflect the employment rate of older workers, type of employment (full/part-time), participation in training, subjective well-being, health status, financial status etc. Such information is necessary for political decisions and state planning of the national ageing policy.